

Тема: Окупація України військами. Новий порядок. Голокост. Трагедія Бабиного Яру.

План:

1. План «Ост».
2. Нацистський «новий порядок».
3. Визвольний рух

1. План «Ост» розроблявся під керівництвом Гітлера, Гіммлера, Розенберга та інших нацистських діячів. Хоча його розробка не була остаточно завершена і він у повному обсязі так і не був затверджений (лише його економічна частина), ідеї, покладені з його основу, активно впроваджувалися на окупованій території.

Окупаційна політика Німеччини здійснювалася згідно з планом «Ост». За цим документом:

- Україна розглядалась як «лебенсraum» — життєвий простір для німецького народу;
- призначенням України було постачання продуктів та сировини «новій Європі»;
- народи, які населяли окуповані території, підлягали знищенню або виселенню, а та частина корінного населення, яка б вижила, мала перетворитися на рабів;
- після завершення війни на захоплені землі передбачалося переселити 8—9 млн німецьких колоністів.

Свої людиноненависницькі плани нацисти почали здійснювати одразу після загарбання території України (червень 1941 — липень 1942 р.). Спочатку гітлерівці розділили територію України на такі адміністративні райони:

- Львівська, Дрогобицька, Станіславська й Тернопільська області утворили «Дистрикт Галичина», який підпорядковувався так званому генерал-губернатору;
- Правобережна Україна, більша частина Лівобережної та південні райони України утворили «рейхскомісаріат Україна»;

- східні райони України аж до узбережжя Азовського моря й Кримський півострів потрапляли під владу військової адміністрації;
- із території Одеської, Чернівецької, південних районів Вінницької та Миколаївської областей була сформована нова румунська провінція під назвою «Трансністрія».

На Закарпатті угорська влада створила окрему адміністративну одиницю — «Підкарпатську територію» з центром в Ужгороді, на чолі якої стояв комісар.

У вересні 1941 р. Гітлер призначив на посаду рейхскомісара України «випробуваного бійця» націонал-соціалістичної партії Е. Коха, який нагадував своїм підлеглим: «Я прибув сюди не для того, щоб роздавати благословення, а щоб допомогти фюреру. Населення мусить працювати, працювати й ще раз працювати. Ми прийшли сюди не для того, щоб роздавати манну небесну, а щоб створити умови для перемоги. Ми — панівний народ, а це означає, що расово найпростіший німецький робітник біологічно в тисячу разів цінніший, ніж місцеве населення».

Центральне місце у цих планах посідала Україна. Гітлер рішуче відкидав ідею самостійної України. Крим мав стати «німецькою Рів'єрою», а Галичина як колишня австрійська провінція — частиною Рейху. Із грудня 1941 р. Науковий інститут праці в Берліні розробляв плани заселення німцями території Радянського Союзу аж до Уралу з таким розрахунком, щоб слов'ян на цій території залишилася меншість. Проте до 2001 р. на «звільнених» від місцевих жителів територіях Білорусії, Росії та України мали проживати 90 млн німців, а населення власне Німеччини збільшилося б утричі (приблизно 250 мільйонів) внаслідок зростання рівня народжуваності та онімечення слов'янських дітей арійського типу віком від 3 до 7 років.

2. Розчленування України стало однією зі складових політики «нового порядку», мета якої було перетворення українських земель на життєвий простір для арійської раси.

«Новий порядок» складався з трьох систем :

- масового знищення людей;

- пограбування;
- експлуатації людських і матеріальних ресурсів.

Особливість німецького «нового порядку» був тотальний терор. З цією метою було створено систему каральних органів – державну таємну поліцію (гестапо), збройні формування служби безпеки (СД), озброєні загони Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини (СС).

На територіях, окупованих нацистами, знищено мільйони мирних жителів, створено 180 концтаборів смерті, 50 гетто. Найбільше загинуло мирних громадян — українців, євреїв, росіян та представників інших національностей: у Бабиному Яру в Києві (понад 150 тис. осіб), у Дробицькому Яру в Харкові (30 тис. осіб), у Доманівці й Богданівці на Одещині (понад 50 тис. осіб). Загалом на території України нараховується понад 700 місць масових розстрілів євреїв.

Становлення «нового порядку» було тісно пов'язане з «остаточним вирішенням єврейського питання». Напад на Радянський Союз став початком планомірного і систематичного знищення нацистами та їх посібниками єврейського населення спочатку на території СРСР, згодом і всієї Європи. Цей процес отримав назву «Голокост».

Символом Голокосту в Україні став Бабин Яр. 29 вересня 1941 р. за один день було знищено 33 711 євреїв. Далі протягом 103 тижнів окупанти щовівторка і щоп'ятниці розстрілювали у Бабиному Яру людей різних національностей, переважно євреїв (від 100 до 150 тис. осіб).

За наступаючою німецькою армією рухалися спеціально створені чотири айнзацгрупи (дві з них «С» і «Д» діяли в Україні), які мали знищувати «ворожі й расово неповноцінні елементи», особливо євреїв. Але їх методи масових убивств були визнані неефективними для «остаточного вирішення» (айнзацгрупи знищили в Україні близько 500 тис. євреїв). У січні 1942 р. нацистське керівництво приймає рішення про створення на території Польщі шести таборів смерті, обладнаних газовими камерами і крематоріями (Треблінка, Собібур, Майданек, Освенцім, Белжець, Хелмно), до яких вивозились євреї із західних областей України. Для

концентрації євреїв перед знищенням створювалась система гетто та єврейських житлових кварталів.

Створення таборів смерті супроводжувалося масовим винищенням населення гетто, яких в Україні нараховувалося понад 350. На території СРСР протягом 1941-1942 рр. було ліквідовано майже всі гетто, а їх населення відправлено до таборів смерті або знищено на місці.

Фашисти здійснювали тиск на українське населення, щоб не допустити з його боку допомоги євреям. Однак відомо тисячі фактів допомоги євреям з боку українців, навіть із ризиком для власного життя. Тільки в Галичині, за неповними даними, відомо 100 фактів покарання українців за переховування євреїв.

На 2001 р. рішенням парламенту Ізраїлю за рятування євреїв почесним званням «Праведник світу» були удостоєні 1755 українців.

Робота з поняттями:

Гетто (від італ. ghetto) — частина території в багатьох середньовічних містах Західної і Центральної Європи, відведена для ізольованого проживання євреїв. У період Другої світової війни нацисти створювали єврейські гетто, що стали таборами смерті.

Голокост (Холокост) (від грец. holos — загальний та kaus — який спалює) — винищення, геноцид європейського єврейства; масове знищення фашистами єврейського населення в країнах Європи під час Другої світової війни.

Колабораціонізм — співробітництво місцевого населення з окупантами.

Остарбайтери (нім. *Ostarbeiter* — «східні робітники») — німецький термін для означення осіб, які були вивезені гітлерівцями зі східних окупованих територій, переважно з Рейхскомісаріату Україна, протягом Другої світової війни на примусові роботи до Німеччини.

На території України, крім окупаційних воєнної і цивільної адміністрацій, створювалась допоміжна адміністрація із представників місцевого населення, які виявили бажання співпрацювати з окупантами: бургомістри в містах, голови в

районах, старости в селах, допоміжна поліція. На співробітництво з окупантами з різних причин погодилося до 10% населення.

Причини, що спонукали йти на службу до окупантів:

- ❖ Бажання помститися радянській владі за всі кривди, які вона їм завдала (репресії, розкуркулення тощо).
- ❖ Ідеологічне несприйняття радянської влади, комуністичної ідеології, антисемітизм.
- ❖ Страх за своє життя і життя близьких.
- ❖ Кар'єризм, прагнення пристосуватися до нових умов життя.
- ❖ Позиція радянського уряду щодо військовополонених, яких уважали зрадниками.
- ❖ Обман нацистської пропаганди.
- ❖ Прагнення за допомогою Німеччини боротися за незалежність України.

3. Рух Опору — це рух за визволення України від фашистських та інших тоталітарних поневолювачів; складова частина антинацистського руху Опору в країнах Європи. Від перших днів війни розпочалася масова боротьба українського народу проти німецько-фашистських загарбників. Для підпільної роботи на окупованій території України були залишені більш ніж 40 тис. комуністів.

У вересні 1941 р. у Сумській області почав бойову діяльність Путивльський партизанський загін на чолі із С. Ковпаком, що незабаром перетворився на велике з'єднання партизанських загонів. На Чернігівщині успішно діяли партизани під проводом О. Федорова. У західних областях України до збройної боротьби перейшли загони й групи М. Конищука, Ю. Собесяка, П. Самчука, П. Кундіуса та інші, які діяли досить активно.

Велику роль в організації народного опору відіграли такі воєнно-організаційні центри, як Центральний штаб партизанського руху та Український штаб партизанського руху (створені у травні 1942 р.).

На кінець 1942 р. в Україні не було міста, району, де б не діяли підпільні організації, пов'язані з партизанськими формуваннями.

Основні течії руху Опору в Україні:

- радянська;
- націоналістична;
- польська.

На середину 1943 р. в Україні діяли 46 великих партизанських з'єднань, близько 2 тис. загонів і диверсійних груп кількістю понад 100 тис. осіб.

Найвидатнішими партизанськими діячами України стали С. Ковпак, О. Федоров, С. Руднєв, О. Сабуров, М. Наумов, П. Вершигора, Я. Мельник, П. Куманюк та інші. Партизанські загони С. Ковпака пройшли бойовий шлях від Путивля до Карпат.

У ворожому тилу безстрашно боролися з ворогом члени підпільної організації «Партизанська іскра» із с. Кримки на Миколаївщині, яку очолювали В. Моргуненко, П. Гречаний і Д. Дяченко, «Народна гвардія» ім. І. Франка. В українських містах і селах діяли молодіжні підпільні організації. У вересні 1942—1943 рр. у м. Краснодарі діяла підпільна молодіжна організація «Молода гвардія», до складу якої входили І. Туркевич, О. Кошовий, І. Земнухов, В. Третьякевич, С. Тюленін, Л. Шевцова. Молодогвардійці, крім антигітлерівської пропаганди, організували низку диверсій і бойових операцій.

За різними оцінками істориків, у радянському русі Опору в Україні взяли участь від 100 тис. до 500 тис. партизанів.

Питання для самоконтролю:

- 1) Яку назву отримав гітлерівський окупаційний режим?
- 2) Розкрийте суть окупаційного режиму.
- 1) Які риси колгоспної системи сприяли її збереженню окупаційною владою?
- 3) Що таке Голокост?

Д/з Опрацювати розділ 26 с. 237-239 підручника: Гук О.І. Історія України.
Комплексне видання для підготовки до ЗНО та ДПА / О.І.Гук. – К.:
Видавничий дім «Освіта», 2019 . – 296с. + 32с. : іл..